অধ্যায় ১১ ঃ পৰিৱেশ সুৰক্ষা আৰু আইনী বিধানসমূহ

অধ্যায় গাঁথনি

১১.১ উদ্দেশ্য

১১.২ পৰিচয়

১১.৩ পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ অর্থ

১১.৩.১ পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ বৈশিষ্ট্য আৰু উদ্দেশ্যসমূহ

১১.৩.২ পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ ভাগসমূহ

১১.৪ পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ আইনী বিধানসমূহ

১১.৫ পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ সাংবিধানিক বিধানসমূহ

১১.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

১১.৭ অধিক জানিবলৈ

১১.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১১.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

১১.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি -

- পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ ধাৰণা ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ বাবে থকা আইনী বিধানসমূহ ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- পৰিৱেশ সুৰক্ষাৰ বাবে থকা সাংবিধানিক বিধানসমূহৰ ব্যাখ্যা আগবঢ়াব পাৰিব।

১১.২ পৰিচয়

আমি জানো যে আমাৰ চাৰিওফালৰ সকলো বস্তুক লৈ পৰিৱেশ গঠিত হয়। মানৱ জাতি, গছ-গছনি, জীৱ-জন্তু আৰু খালী চকুৰে মনিব নোৱাৰা অতি ক্ষুদ্র জীৱ, ভূ-পৃষ্ঠ, জল, ভূ-গর্ভস্থ জল, মাটি, খনিজ পদার্থ আৰু তেল লগতে পৃথিৱীৰ আন আন উপাদানসমূহো পৰিৱেশৰ অন্তর্ভুক্ত। আমি জীৱ কুল পৰিৱেশৰ প্রধান অংশ। মানৱ জাতি জীয়াই থকাটো নির্ভৰ কৰে পৰিৱেশৰ ওপৰত। আগৰ অধ্যায়টিৰ পৰা আপুনি জানিব পাৰিছে যে পৰিৱেশে আমাৰ সুৰক্ষাৰ বাবে পার্যমানে চেষ্টা কৰে কিন্তু আমি স্বার্থপৰ মানৱ জাতিয়ে নিজৰ স্বার্থৰ বাবে আমাৰ ধুনীয়া আৰু সেউজীয়া পৃথিৱীখন দিনক দিনে ধ্বংস কৰি আহিছো। শক্তি আৰু ক্ষমতা আহৰণৰ বাবে মানুহে অত্যধিক হাৰত জীৱাশ্ম আৰু দাহ্য পদার্থৰ ব্যৱহাৰ কৰাৰ ফলত আৰু কলকাৰখানাৰ পৰা ওলোৱা বর্জনীয় পদার্থই প্রদূর্ষণ ক্রমান্বয়ে বৃদ্ধি কৰি আহিছে। যাৰ বাবে পৰিৱেশলৈ বিপদ নামি অহাৰ লগতে পৰিৱেশৰ ভাৰসাম্যতা হ্রাস পাই আহিছে। এনেদৰে যদি দিনক দিনে পৰিৱেশ

প্ৰদূষিত হৈ থাকে তেনেহ'লে এনে এটি দিন আহিব য'ত আমি অক্সিজেন কিনিব লাগিব। আমাৰ নিৰাপত্তা আৰু সৰল জীৱন-যাপনৰ বাবে আমি আমাৰ পৃথিৱীখন, আমাৰ পৰিৱেশ সুৰক্ষিত কৰিব লাগিব। এই অধ্যায়ত আমি, পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ উপায়সমূহৰ লগতে পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ বাবে থকা আইনী আৰু সাংবিধানিক বিধানসমূহৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰিম।

১১.৩ পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ অর্থ

পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা বুলিলে বুজা যায় যে সম্পদৰ এনে এক পৰিকল্পিত পৰিচালনা যাৰ জৰিয়তে সম্পদৰ অপচয় হ্ৰাস কৰাৰ লগতে যোগানৰ ধাৰাবাহিকতা অক্ষুণ্ণ ৰাখি ইয়াৰ গুণাগুণ, মূল্য আৰু বৈচিত্ৰ্য ৰক্ষা কৰিব পৰা যায়। পৰিৱেশৰ ক্ষেত্ৰত সম্পদ মানৰ সৃষ্ট বা প্ৰাকৃতিক হ'ব পাৰে আৰু পৰিৱেশ সংৰক্ষণ বুলিলে এই সকলো ধৰণৰ সম্পদকে সামৰি লয়। সেইদৰে ধ্বংসাত্মক প্ৰভাৱ, প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগ বা অপচয়ৰ পৰা সম্পদক সুৰক্ষা প্ৰদান কৰাকো পৰিৱেশ সংৰক্ষণে সামৰি লয়।

পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা বুলিলে সহজ অর্থত মাটি, বায়ু, পানী, খনিজ পদার্থ আৰু অন্য সম্পদবোৰ সাৱধানেৰে প্ৰয়োগ কৰাকে বুজা যায়। পৰিৱেশ সংৰজ্ঞা আৰু সুৰক্ষা হ'ল, ভৱিষ্যত পৰিকল্পনাৰ সতে সহযোগিতা ৰক্ষা কৰি বর্তমান পৰিকল্পিতভাৱে সম্পদৰ ব্যৱহাৰ কৰা। পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাই মানৰ সৃষ্ট আৰু প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ পুনৰ ব্যৱহাৰ যোগ্যতা বজায় ৰখাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়ে। পৰিৱেশ সংৰক্ষণ বা সুৰক্ষাৰ আন এটি গুৰুত্বপূর্ণ দিশ হ'ল যে, পৰিৱেশ সুৰক্ষাই কৃষিৰ ব্যৱহাৰ, শক্তি প্ৰবাহ, বর্জনীয় সামগ্ৰীৰ ব্যৱস্থাপনা, বন্যপ্ৰাণী ব্যৱস্থাপনা, প্ৰাকৃতিক উদ্যান, অভয়াৰণ্য, পানী ব্যৱস্থাপনাৰ লগতে পৰিৱেশ প্ৰদূষণ নোহোৱাকৈ হোৱা সকলো উন্নয়নকে সামৰি লয়। পৰিৱেশ সংৰক্ষণে বর্তমান প্ৰজন্মই কৌশলগতভাৱে সম্পদ ব্যৱহাৰ কৰাৰ ওপৰতেই কেৱল গুৰুত্ব নিদিয়ে ই একে সময়তে ভৱিষ্যত প্ৰজন্মৰ বাবে সম্পদৰ ব্যৱহাৰ যোগ্যতা বজায় ৰখাৰ ওপৰত অত্যাধিক গুৰুত্ব দিয়ে।

১১.৩ পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ অর্থ

হোৱাইট (Whyte) ৰ মতে, 'পৰিৱেশ সংৰক্ষণে মানৰ জাতিকে ধৰি জীৱ মণ্ডলৰ সকলো জীৱৰে বর্তমান প্ৰজন্মৰ বহনক্ষম উন্নয়নৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়াৰ লগতে ভৱিষ্যত প্ৰজন্মই যাতে তেওঁলোকৰ প্ৰয়োজন আৰু আকাংক্ষা পূৰণ কৰিব পাৰে। তাৰ ওপৰতো মনোনিৱেশ কৰে।'

পৰিৱেশ সংৰক্ষণ বিষয়টি বর্তমান বিশ্বজনীন এক উদ্বেগৰ বিষয়। এই বিষয়টি অকল জীৱমণ্ডলৰ বাবেই নহয় বিশেষকৈ জীৱ মণ্ডলৰ মানৰ জাতিৰ বাবে অতি গুৰুত্বপূর্ণ। মানুহক পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা সম্পর্কত সজাগ কৰাৰ উদ্দেশ্যে প্ৰত্যেক বছৰে ৫ জুন তাৰিখটো বিশ্ব পৰিৱেশ দিৱস হিচাবে পালন কৰি অহা হৈছে। পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ ওপৰত আলোচনা

কৰিলে এইটো বুজা প্ৰয়োজন যে পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ কাৰ্যকাৰিতা মূলতঃ ব্যক্তিৰ পৰিৱেশ সংৰক্ষণ সম্পৰ্কে থকা জ্ঞানৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। প্ৰত্যেক ব্যক্তিয়ে পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ বাবে বিশেষভাৱে ব্যৱস্থা হাতত ল'লেহে পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ লক্ষ্যত উপনীত হ'ব পৰা যাব।

জানি থোৱা ভাল

পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা বুলিলে সহজ অৰ্থত মাটি, বায়ু, পানী, খনিজ পদাৰ্থ আৰু অন্য সম্পদবোৰ সাৱধানেৰে প্ৰয়োগ কৰাকে বুজায়। পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা হ'ল, ভৱিষ্যত পৰিকল্পনাৰ মতে সহযোগিতা ৰক্ষা কৰি বৰ্তমান পৰিকল্পিতভাৱে সম্পদৰ ব্যৱহাৰ কৰা।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ বিশ্ব পৰিৱেশ দিৱস হিচাবে কোনটো দিন পালন কৰা হয়।

.....

.....

১১.৩.১ পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ বৈশিষ্ট্য আৰু উদ্দেশ্যসমূহ

তলত উল্লেখ কৰা বৈশিষ্ট্যসমূহৰ পৰা আপুনি পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা সম্পৰ্কে স্পষ্টকৈ বুজিব পাৰিব—

- পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা হ'ল প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ সাৱধানেৰে ব্যৱহাৰ কৰা।
- ই পৰিৱেশৰ পৰিকল্পিত ব্যৱস্থাপনাক বুজায়।
- ই জনসাধাৰণৰ পৰিৱেশ সম্পৰ্কত সচেতনতা বৃদ্ধি কৰে।
- পৰিৱেশ সজাগতাই মাটি, পানী, খনিজ পদাৰ্থ, কৃষি শক্তি প্ৰবাহ, বৰ্জনীয় সামগ্ৰীৰ ব্যৱস্থাপনা, বন্যপ্ৰাণী ব্যৱস্থাপনা, প্ৰাকৃতিক উদ্যান, অভয়াৰণ্য, পানী ব্যস্থাপনা ইত্যাদি সামৰি লয়।
- পৰিৱেশ সংৰক্ষনে প্ৰদূষণ নোহোৱাকৈ কৰা নবীকৰণ শক্তিৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়ে।
- পৰিৱেশ সংৰক্ষণে সকলো সম্পদৰ কেৱল বৰ্তমান প্ৰজন্মৰ ব্যৱহাৰৰ ওপৰতেই গুৰুত্ব নিদিয়ে ই ভৱিষ্যত প্ৰজন্মৰ উন্নয়নৰ ওপৰতো সমানে গুৰুত্ব দিয়ে।

জানি থোৱা ভাল

পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ মূল বৈশিষ্টসমূহ হ'ল—

- পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা হ'ল সাৱধানাতে প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ সদব্যৱহাৰ কৰা।
- পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা হ'ল সম্পদৰ পৰিকল্পিত ব্যৱস্থাপনা।
- পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাই জনসাধাৰণক পৰিৱেশ সম্পৰ্কে সজাগ কৰে।

পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ উদ্দেশ্যসমূহ—

তলত দিয়া সমূহ পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ মূল উদ্দেশ্য—

- প্ৰয়োজনীয় পৰিস্থিতিতন্ত্ৰৰ আৰু জীৱন নিৰ্বাহৰ বাতাবৰণ বজায় ৰখা।
- জৈৱ বৈচিত্ৰতা বজায় ৰখা।
- বহনক্ষম উন্নয়ন নিশ্চয় কৰা।
- অকল বৰ্তমান প্ৰজন্মৰ প্ৰয়োজন পূৰণ কৰাই নহয় ভৱিষ্যত প্ৰজন্মৰ বাবেও প্ৰাকৃতিক সম্পদ সংৰক্ষণ কৰা।
- মাটি, পানী, বায়ু আৰু অৰণ্য তথা খনিজ পদাৰ্থৰ বিবেচনাৰে ব্যৱহাৰ কৰা।
- পৃথিৱীৰ সকলো ক্ষেত্ৰতে ভাৰসাম্যতা বজায় ৰখা।
- পৰিৱেশগত হেঁচা আৰু বিপদত বাধা দিয়া।
- জৈৱিক আৰু অজৈৱিক উপাদানসমূহ শান্তিপূৰ্ণভাৱে জীয়াই থাকিবলৈ পৃথিৱীক সুস্থ আৰু সেউজীয়া কৰি ৰখা।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ কিয় প্ৰয়োজন?

.....

.....

১১.৩.২ পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ ভাগসমূহ

পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ আলোচনাত পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ ভাগসমূহ জনাটো অতি দৰকাৰ। পৰিৱেশ সংৰক্ষণ মূলতঃ দুটা ভাগত ভাগ কৰা হৈছে—

- আন্তঃস্থানিক সংৰক্ষণ
- বহিঃস্থানিক সংৰক্ষণ
- **আন্তঃস্থানিক সংৰক্ষণ**

আন্তঃস্থানিক পৰিৱেশ সংৰক্ষণ বুলিলে কোনো বংশানুক্ৰমিক সম্পদৰ

উৎপত্তি স্থলতে প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশ অথবা কৃত্ৰিমভাৱে প্ৰস্তুত কৰা পৰিৱেশৰ দ্বাৰা সংৰক্ষণ কৰা বুজায়। বংশানুক্ৰমিক সম্পদৰ সংৰক্ষণৰ বাবে এইটো এটা আদৰ্শনীয় ব্যৱস্থা। এই ধৰমৰ সংৰক্ষণে বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ পৃথক উদ্দেশ্যেৰে সমাজৰ উন্নয়নৰ বাবে গঠিত হোৱা সংৰক্ষিত অঞ্চলৰ ব্যৱস্থাক সামৰি লয়। প্ৰাকৃতিক উদ্যান, অভয়াৰণ্যসমূহ, প্ৰাকৃতিক স্মৃতি স্তম্ভ, সাংস্কৃতিক স্মৃতিস্তম্ভ, জীৱ মণ্ডলৰ সংৰক্ষণ, প্ৰকৃতিৰ সংৰক্ষণ আদি আন্তঃস্থানিক সংৰক্ষণৰ ব্যৱস্থা কৰা হয়। উদাহৰণস্বৰূপে ক'ব পাৰি যে, তাজমহল আৰু কাজিৰঙা ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যানৰ চৰকাৰে সংৰক্ষণৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। এইবোৰ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষিতৰ ব্যৱস্থা প্ৰকৃতিগত পৰিৱেশ অথবা মানুহে সৃষ্টি কৰা পৰিৱেশৰ দ্বাৰা উৎপত্তি স্থলতে কৰা হয়। এনেদৰে আভ্যন্তৰীণভাৱে কৰা সংৰক্ষণকে আন্তঃস্থানিক সংৰক্ষণ বুলি জনা যায়।

- **বহিঃস্থানিক সংৰক্ষণ**

এই ধৰণৰ সংৰক্ষণে বাসস্থানৰ বাহিৰত সংৰক্ষণৰ ব্যৱস্থা কৰে। চিৰিয়াখানা, উদ্ভিদ উদ্যান, সাংস্কৃতিক সংগ্ৰহালয় আদিত অবিৰতভাৱে সংৰক্ষণৰ ব্যৱস্থা কৰাটো বহিঃস্থানিক সংৰক্ষণৰ অন্যতম উদাহৰণ। আপুৰুগীয়া মাছৰ কণী, শস্যৰ বীজ আদি পৃথককৈ জন সংৰক্ষণ প্ৰণালীৰে সুৰক্ষাৰ ব্যৱস্থা কৰাকো বহিঃ স্থানিক সংৰক্ষণ বুলি জনা যায়। জীৱ-জন্তুবোৰতকৈ বহিঃ স্থানিক সংৰক্ষণত গছ-গছনি অতি সাৱধানতাৰে সংৰক্ষণ কৰা হয়। আমি সাধাৰণতে চিৰিয়াখানা বা উদ্ভিদ উদ্যান অথবা সংগ্ৰাহলয়ত সম্পদবোৰ অতি সাৱধানতাৰে সংৰক্ষণ কৰা দেখা পাওঁ।

চিন্তা চৰ্চা কৰক

আন্তঃস্থানিক আৰু বহিঃস্থানিক সংৰক্ষণৰ কিছুমান উদাহৰণ উল্লেখ কৰক। আপোনাৰ ঘৰত বহিঃস্থানিক সংৰক্ষণৰ বাবে কেনেধৰণৰ ব্যৱস্থা ল'ব উল্লেখ কৰক।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ আন্তঃস্থানিক সংৰক্ষণ বুলিলে কি বুজা?

.....

.....

১১.৪ পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ আইনৰ বিধানসমূহ

উপৰোক্তা আলোচনাৰ পৰা আপুনি জানিব পাৰছে যে পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুক্ষাৰ

অতি প্রয়োজন। ১৯৭১ চনৰ ৫ জুন তাৰিখে পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা সম্পর্কে ছুইডেনৰ ৰাজধানীত আন্তঃৰাষ্ট্রীয় সন্মিলন অনুষ্ঠিত হয়। এই সনিমলনৰ পাছৰ পৰাই ৫ জুন তাৰিখটো 'বিশ্ব পৰিৱেশ' দিৱস হিচাবে পালন কৰি অহা হৈছে। আমি সকলোৱে জানো আমাৰ ৰাষ্ট্রখনে ১৯৪৭ চনত স্বাধীনতা লাভ কৰাৰ পাছৰে পৰা পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ বাবে বিভিন্ন ধৰণৰ আইনী ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰি আহিছে। ভাৰতবর্ষই স্বাধীনতা লাভ কৰাৰ আগৰ পৰাই পৰিৱেশ সম্পর্কত বিভিন্ন আইনী ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰি অহা দেখা যায়। পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা সম্পর্কে জনসাধাৰণৰ মাজত সজাগ আৰু সচেতনতা বৃদ্ধি হয় ষ্ট'ক হ'ম সন্মিলনৰ পাছত। এই সন্মিলনৰ দ্বাৰাই বিষয়টিয়ে বিশ্বজনীনতা লাভ কৰে। এই অধ্যায়ত আমি ভাৰত চৰকাৰে গ্রহণ কৰা পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা সম্পর্কীয় বিভিন্ন আইনী বিধানসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম।

- **পৰিৱেশ নীতি আৰু পৰিকল্পনা সম্পর্কীয় ৰাষ্ট্রীয় পৰিষদ, ১৯৭২ ঃ** ভাৰত চৰকাৰৰ অধীনস্থ বিজ্ঞান আৰু প্রযুক্তি বিভাগৰ দ্বাৰা ১৯৭২ চনত পোন প্রথমে পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা সম্পর্কীয় নীতি আৰু পৰিকল্পনা প্রস্তুত কৰা হয়। পৰিৱেশ সম্পর্কীয় বিষয়ত পর্যবেক্ষণ কৰাৰ উদ্দেশ্য গঠিত ই আছিল এটা আইনগত গোট।
- **জল সংৰক্ষণ আৰু প্রদূষণ নিয়ন্ত্রন আইন, ১৯৭৪ ঃ** পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ উদ্দেশ্য আগত ৰাখি ১৯৭৪ চনত 'জল সংৰক্ষণ আৰু প্রদূষণ নিয়ন্ত্রণ' আইন গ্রহণ কৰা হৈছিল। এই আইনখনৰ জৰিয়তে পানী প্রদীষণ হ'ব পৰা পেলনীয়া সামগ্রী পানীত পেলোৱাৰ ক্ষেত্রত বাধা প্রদান কৰা হয় আৰু এনে বাধা অৱজ্ঞা কৰা ব্যক্তিক শাস্তি বিহাৰ ব্যৱস্থা কৰা হয়। ইয়াৰ পাছত 'কেন্দ্রীয় প্রদূষণ নিয়ন্ত্রণ আয়োগ/ব'র্ড নামে আন এখন ব'র্ড প্রতিষ্ঠা কৰা হয় আৰু এই ব'র্ডে কেন্দ্রীয়ভাৱে জল সংৰক্ষণ আৰু নিয়ন্ত্রণৰ ব্যৱস্থা কৰে। জল সংৰক্ষণ কৰাৰ উদ্দেশ্যে কেন্দ্রীয় জল সংৰক্ষণৰ ব'র্ডৰ তত্বাৱধানত 'ৰাজ্যিক জল সংৰক্ষণ আৰু প্রদূষণ নিয়ন্ত্রণ ব'র্ড প্রতিষ্ঠা কৰা হয়।
- **বায়ু সংৰক্ষণ আৰু প্রদূষণ নিয়ন্ত্রন আইন, ১৯৮১ ঃ** নির্দেশনাত্মক নীতিৰ আলোচনাত ইতিমধ্যে আমি ভাৰতীয় সংবিধানৰ ২৫৩ নং অনুচ্ছদৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰিছো। ষ্টকহ'ম সন্মিলনত গ্রহণ কৰা সিদ্ধান্তক বাস্তৱত কার্যকৰী কৰাৰ উদ্দেশ্যে ভাৰতীয় সংবিধানৰ ২৫৩ নং অনুচ্ছেদৰ অধীনত ১৯৮১ চনত 'বায়ু সংৰক্ষণ আৰু প্রদূষণ নিয়ন্ত্রণ আইন' বলবৎ কৰা হয়।
- **পৰিৱেশ আৰু বন সংৰক্ষণ মন্ত্রনালয়, ১৯৮৫ ঃ** ৰাষ্ট্রীয় পৰিৱেশ নীতি আৰু পৰিকল্পনা পৰিষদ ১৯৮৫ চনত 'পৰিৱেশ আৰু বন সংৰক্ষণ বিভাগলৈ উন্নীত হয়। বর্তমান সময়ত ভাৰতবর্ষৰ পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা সম্পর্কীয় নীতি নির্ধাৰণ কৰা এইটোৱেই হ'ল সর্বোচ্চ কর্তৃত্বশীল গোট। পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ বাবে এই গোটটোৱে বিভিন্ন ধৰণৰ আইন আৰু নীতি-নিয়ম নির্ধাৰণ কৰাৰ ক্ষেত্রত গুৰুত্ব দিয়ে।
- **পৰিৱেশ, বন আৰু বন্যপ্রাণী সংৰক্ষণ বিভাগ, ১৯৮৫ ঃ** ১৯৮৫ চনত পৰিৱেশ, বন

আৰু বন্যপ্রাণী সংৰক্ষণ মন্ত্রণালয় প্রতিষ্ঠা কৰা হৈছিল। এই মন্ত্রণালয়ে কেন্দ্রীয় চৰকাৰৰ পৰিৱেশ, বন আৰু বন্যপ্রাণী সম্পর্কীয় আঁচনি সমূহৰ প্রশাসনিক গাঁথনিৰ পৰিকল্পনা, উন্নয়ন আৰু সমন্বয়ৰ ক্ষেত্রত বিশেষভাৱে কাম কৰে। এই মন্ত্রণালয়ৰ মূল কার্য হ'ল— গছ-গছনি আৰু জীৱ-জন্তুৰ সংৰক্ষণৰ ব্যৱস্থা কৰা, বন আৰু বন্যপ্রাণী সংৰক্ষণৰ ব্যৱস্থা কৰা, প্রদূষণত বাধা প্রদান আৰু নিয়ন্ত্রণ, বনানীকৰণৰ ব্যৱস্থা কৰা আৰু ইতিমধ্যে হোৱা প্রদূষিত অঞ্চলসমূহ অনুকূল কৰি গঢ়ি তোলা।

- **পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আইন, ১৯৮৬ ঃ** পৰিৱেশ সংৰক্ষণ ১৯৮৬, আইনখনক কেন্দ্রীয় চৰকাৰে পৰিৱেশ উন্নীত কৰা আৰু যি সমূহ উৎসৰ পৰা পৰিৱেশ প্রদূষণ হ'ব পাৰে তেনে উৎসসমূহত বাধা প্রদান আৰু নিয়ন্ত্রণ কৰাৰ বাবে কর্তৃত্ব প্রদান কৰা। এই আইনখনে পৰিৱেশ প্রদূষিত হ'ব পৰা কল-কাৰখানা স্থাপনত বাধা প্রদান কৰে।
- **পৌৰ নিগমৰ পেলনীয়া সামগ্রী ব্যৱস্থাপনা নীতি, ২০০০ ঃ** এই আইন বা নীতিৰ অধীনত চৰকাৰে প্রত্যেক পৌৰ নিগমৰ দ্বাৰা পেলনীয়া সামগ্রীসমূহ সংগ্রহ কৰাৰ লগতে এই সমূহ বিভাজিত কৰি এনে ঠাইত পেলোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰে যাতে সকলোৰে বাবে স্বাস্থ্যসম্মত পৰিৱেশ এটি সুৰক্ষিত হৈ থাকে।
- **শব্দ প্রদূষণ (বিধি আৰু নিয়ন্ত্রণ সংশোধন) নীতি, ২০০২ ঃ** সাংস্কৃতিক অথবা ধর্মীয় উৎসৱ পার্বনৰ ক্ষেত্রত ব্যৱহৃত উচ্চ প্রাবল্যৰ শব্দ নিয়ন্ত্রণ কৰাৰ বাবে শব্দ প্রদূষণ নীতি, ২০০২ গ্রহণ কৰা হয়। বিশেষকৈ ৰাতি ১০ বজাৰ পৰা ১২ বজালৈ যাতে শব্দ প্রদূষণত বাধা প্রদান কৰিব পৰা যায়, ইয়াৰ বাবে চৰকাৰে এই ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰে।
- **জৈৱ বৈচিত্র্য সংৰক্ষণ আইন, ২০০২ ঃ** ৰাষ্ট্র সংঘৰ দ্বাৰা প্রণয়ন কৰা ১৯৯২ চনৰ জৈৱ বৈচিত্র্য আইনৰ উদ্দেশ্য সাধনৰ অর্থে ভাৰতবর্ষত ২০০২ চনত 'জৈৱ বৈচিত্র্য সংৰক্ষণ' আইন গ্রহণ কৰা হয়। জৈৱিক সম্পদ আৰু ইয়াৰ লগত সংলগ্ন সম্পদৰ সংৰক্ষণ কৰাই হ'ল এই আইনৰ মূল উদ্দেশ্য। এই আইনে সম্পদৰ বহনক্ষম প্রয়োগ আৰু কার্যকৰণৰ ওপৰতো গুৰুত্ব দিয়ে। এই আইনৰ উদ্দেশ্য সাধনৰ বাবে ভাৰতবর্ষৰ চেন্নাইত ৰাষ্ট্রীয় জৈৱিক বৈচিত্র্য সংৰক্ষণ কর্তৃপক্ষ গঠন কৰা হয়।
- **ৰাষ্ট্রীয় পৰিৱেশ আদালত আইন, ২০১০ ঃ** এই আইনৰ মূল উদ্দেশ্য হ'ল পৰিৱেশ সম্পর্কীয় গোচৰ খৰতকীয়া কৰা আৰু পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ বাবে সুস্থ ৰায় প্রদান কৰা। ইয়াৰ উপৰিও সকলো ধৰণৰ প্রাকৃতিক সম্পদ সংৰক্ষণ আৰু পৰিৱেশ সম্পর্কীয় আইনগত অধিকাৰ জনসাধাৰণক প্রদান কৰাৰ লগতে জীৱন আৰু সম্পদৰ সুৰক্ষা প্রদান কৰা।
- **বৈদ্যুতিক পেলনীয়া সামগ্রী ব্যৱস্থাপনা আইন, ২০১১ ঃ** এই আইন বা নীতিৰ মূল উদ্দেশ্য হ'ল— বৈদ্যুতিক পেলনীয়া সামগ্রীৰ পৰা হ'ব পৰা বিপদ হ্রাস কৰা আৰু এই সামগ্রীসমূহ পুনৰ ব্যৱহাৰ যোগ্য কৰি সুস্থ পৰিৱেশ গঢ়ি তোলা।
- **সাগৰীয়া অঞ্চলৰ বাবে নির্দেশনা, ২০১১ ঃ** ২০১১ চনৰ ৬ জানুৱাৰী তাৰিখে ভাৰত

চৰকাৰৰ পৰিৱেশ আৰু বন মন্ত্রনালয়ে সাগৰীয়া অঞ্চলৰ বিশেষকৈ মৎস্য উৎপাদনৰ লগত জৰিত ব্যক্তিসকলৰ লগতে অন্য ব্যক্তি সকলৰো জীৱন আৰু সম্পদৰ নিৰাপত্তাৰ উদ্দেশ্যে এই নির্দেশনা জাৰি কৰে। এই নির্দেশনাৰ জৰিয়তে সাগৰীয় অঞ্চলৰ পৰিসীমা বিজ্ঞান সন্মত আৰু বহনক্ষম দৃষ্টিভংগীৰে উন্নয়ন কৰাৰ ওপৰতো গুৰুত্ব আৰোপ কৰে।

চিন্তা চর্চা কৰক

পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ বাবে আপোনাৰ অঞ্চলত কেনেধৰণৰ ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰিব, ব্যাখ্যা কৰা।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৪ ঃ খালী ঠাই পূৰ কৰা

ভাৰতীয় সংবিধানৰ ..... অনুচ্ছেদৰ অধীনত ১৯৮১ চনৰ বায়ু সংৰক্ষণ আৰু প্রদূষণ নিয়ন্ত্রণ আইন গ্রহণ কৰা হৈছিল।

প্রশ্ন নং ৫ ঃ জৈৱ-বৈচিত্র্য আইন, ২০০২ ৰ মূল উদ্দেশ্য কি?

.....

.....

প্রশ্ন নং ৬ ঃ ভাৰতবর্ষত পানী সংৰক্ষণৰ বাবে থকা কেইখনমান আইনী ব্যৱস্থা উল্লেখ কৰক।

.....

.....

প্রশ্ন নং ৭ ঃ ভাৰতবর্ষৰ ক'ত ৰাষ্ট্রীয় জৈৱ-বৈচিত্র্য কর্তৃপক্ষ প্রতিষ্ঠা কৰা হয়।

.....

.....

১১.৫ পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ সাংবিধানিক বিধানসমূহ

ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰা হৈছে যে পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ বাবে বিভিন্ন ধৰণৰ সংস্থা। চৰকাৰ আৰু বে-চৰকাৰী সংস্থাই চেষ্টা কৰি আহিছে। ভাৰতবর্ষৰ সংবিধানেও পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ বাবে বিশেষভাৱে গুৰুত্ব দি আহিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে, ক'ব পাৰি যে সংবিধানত নাগৰিকৰ বাবে পৰিৱেশ অধিকাৰ অন্তর্ভুক্ত কৰা হৈছে। এই অ্যায়ত আমি পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ লগতে পৰিৱেশতান্ত্রিক ব্যৱস্থা সুৰক্ষাৰ বাবে ভাৰতীয় সংবিধানত থকা আইনী বিধানসমূহ আলোচনা কৰা হ'ব—

ভাৰতীয় সংবিধানৰ ৪২তম্ সংশোধনীৰ জৰিয়তে নির্দেশনাত্মক নীতি আৰু মৌলিক অধিকাৰৰ ভিতৰত পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ বিষয়টি স্পষ্টভাৱে লিপিবদ্ধ কৰে। আপুনি এইটো জনা দৰকাৰ যে এই সংশোধনীয়ে ভাৰতীয় সংবিধানৰ সপ্তম অনুসূচীৰো কিছু পৰিৱর্তন আনে। এই সংশোধনীৰ জৰিয়তে 'বন' আৰু 'বন্যপ্রাণী' বিষয় দুটি ৰাজ্যিক সূচীৰ পৰা সমৱর্তী (কেন্দ্র আৰু ৰাজ্য উভয় চৰকাৰৰ সম অধিকাৰ) লৈ হস্তান্তৰিত কৰা হয়। এই সংশোধনীৰ জৰিয়তে পৰিৱেশ সম্পর্কীয় বিষয়টিক ৰাষ্ট্রীয় গুৰুত্ব অর্পণ কৰা হৈছে।

ৰাষ্ট্রৰ নির্দেশনাত্মক নীতি আৰু মৌলিক অধিকাৰৰ ভিতৰত থকা পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা সম্পর্কীয় সাংবিধানিক বিধানসমূহ হ'ল—

১) অনুচ্ছেদ নং 48A ৰ মতে, ৰাষ্ট্রই পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু উন্নয়নৰ লগতে বন আৰু বন্যপ্রাণীৰ জীৱন সংৰক্ষণৰ বাবে যত্ন ল'ব।

২) অনুচ্ছেদ নং 51-A ৰ মতে, ভাৰতবর্ষৰ প্রত্যেক নাগৰিকৰে গছ-গছনি, হ্রদ, নদী আৰু বন্যপ্রাণীকে ধৰি পৰিৱেশৰ সকলো প্রাকৃতিক সম্পদ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা কৰাটো কর্তব্য আৰু লগতে সকলো প্রাণীৰ প্রতি সহানুভূতিশীল হ'ব লাগে। (মৌলিক কর্তব্য)

৩) অনুচ্ছেদ নং ২৫৩ ৰ মতে, ভাৰতবর্ষৰ সংসদে পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ লগত জৰিত যিকোনো আইন, সন্ধি, চুক্তি কোনো ৰাজ্য বা গোটেই ৰাষ্ট্রৰ বাবে প্রণয়ন কৰিব পাৰে আৰু লগতে ৰাষ্ট্রীয় অথবা আন্তঃৰাষ্ট্রীয় সন্মিলন অথবা সংস্থাই গ্রহণ কৰা পৰিৱেশ সংক্রান্তীয় বিষয় সংসদে কার্যকৰী কৰিব পাৰে।

অনুচ্ছেদ ২৫৩ য়ে সংসদক তলত দিয়া ক্ষমতাসমূহ অর্পণ কৰে—

- ভাৰতবর্ষৰ আন্তঃৰাষ্ট্রীয় ক্ষেত্রত থকা দায়বদ্ধতা আৰু আন্তঃৰাষ্ট্রীয় সন্মিলন, সংস্থা আৰু অন্য আন্তঃৰাষ্ট্রীয় অনুষ্ঠানে গ্রহণ কৰা সিদ্ধান্ত, কার্যকৰী কৰিবলৈ সংসদে আইন প্রণয়ন কৰিব।
- বায়ু সংৰক্ষণ আৰু প্রদূষণ নিয়ন্ত্রণ আইন, ১৯৮১ আৰু পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আইন ১৯৮৬ সংসদে কার্যকৰী কৰিব।
- প্রাকৃতিক সম্পদ সংৰক্ষণ আৰু মৌলিক অধিকাৰ লগতে পৰিৱেশ সংৰক্ষণ সম্পর্কীয় সকলো বিষয়ত সংসদে আইন প্রণয়ন কৰিব পাৰে।

ভাৰতীয় সংবিধানৰ পৰিৱেশতান্ত্রিক সুৰক্ষা সম্পর্কীয় নাগৰিকক কিছুমান মৌলিক অধিকাৰ অর্পন কৰিছে। তলত এইবোৰ আলোচনা কৰা হ'ল—

- **স্বাস্থ্য সম্মত পৰিৱেশৰ অধিকাৰ (অনুচ্ছেদ ২১) ঃ** আইনে কোনো ব্যক্তিক জীৱন আৰু সম্পদৰ পৰা বঞ্চিত কৰিব নোৱাৰিব।

  এই অনুচ্ছেদৰ দ্বাৰা জনসাধাৰণক স্বাস্থ্য সম্মত পৰিৱেশ সুৰক্ষাৰ ব্যৱস্থা কৰে।

  এই অনুচ্ছেদৰ দ্বাৰা ন্যায়ালয়ে ৰাষ্ট্র নাইবা ব্যক্তিয়ে পৰিৱেশ বিনষ্ট কৰাৰ ক্ষেত্রত বাধা প্রদান কৰিব পাৰে।
- **জীৱিকাৰ অধিকাৰ (অনুচ্ছেদ ২১) ঃ** এই অনুচ্ছেদৰ দ্বাৰা দুখীয়া জনসাধাৰণৰ জীৱন

আৰু জীয়াই থকাৰ অধিকাৰ সুনিশ্চিত কৰে। চৰকাৰে যাতে কোনো ক্ষেত্ৰতে এনে লোকক বঞ্চিত কৰিব নোৱাৰে তাৰ নিশ্চয়তা প্ৰদান কৰে।

- **সমতাৰ অধিকাৰ (অনুচ্ছেদ ১৪) ঃ** ৰাষ্ট্ৰই সকলোকে সমান আইন আৰু সমান ৰক্ষণা-বেক্ষণা প্ৰদান কৰিব লাগিব।

  পৰিৱেশ সম্পৰ্কেও সকলো জনসাধাৰণক ৰাষ্ট্ৰই স্বাস্থ্যসন্মত পৰিৱেশ প্ৰদান কৰিবলৈ বাধ্য।

- **বেপাৰ-বাণিজ্যৰ অধিকাৰ {অনুচ্ছেদ ১৯ (১) (g)} ঃ** প্ৰত্যেক জনসাধাৰণৰ নিজৰ পচন্দ অনুযায়ী জীৱিকা গ্ৰহণ, ব্যৱসায়-বাণিজ্য কৰাৰ অধিকাৰ আছে।

  এই অধিকাৰ ভোগ কৰাৰ সময়ত জনসাধাৰণে পৰিৱেশৰ ভাৰসাম্যতা ৰক্ষা কৰিবলৈ বাধ্য।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৮ ঃ খালী ঠাই পূৰ কৰা

ক) ৰাজ্যিক সূচীৰ পৰা 'বন' আৰু 'বন্যপ্ৰাণী' বিষয় দুটি ..... সূচীলৈ হস্তান্তৰিত কৰা হয়।

খ) স্বাস্থ্যসন্মত পৰিৱেশৰ অধিকাৰ ..... অনুচ্ছেদত লিপিবদ্ধ আছে।

প্ৰশ্ন নং ৯ ঃ কোনবোৰ মৌলিক অধিকাৰ পৰিৱেশৰ লগত জৰিত?

.....

.....

১১.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- পৰিৱেশৰ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা বুলিলে বুজা যায় যে, সম্পদৰ এনে এক পৰিকল্পিত পৰিচালনা যাৰ জৰিয়তে সম্পদৰ অপচয় হ্ৰাস কৰাৰ লগতে যোগানৰ ধাৰাবাহিকতা অক্ষুণ্ণ ৰাখি ইয়াৰ গুণাগুন, মূল্য আৰু বৈচিত্ৰ্য ৰক্ষা কৰিব পৰা যায়।
- পৰিৱেশৰ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা বুলিলে সহজ অৰ্থত মাটি, বায়ু, পানী, খনিজ পদাৰ্থ আৰু অন্য সম্পদবোৰ সাৱধানেৰে প্ৰয়োগ কৰাকে বুজা যায়।
- হোৱাইটৰ মতে "পৰিৱেশৰ সংৰক্ষণে মানৱ জাতিকে ধৰি জীৱ মণ্ডলৰ সকলো জীৱৰে বৰ্তমান প্ৰজন্মৰ লগতে ভৱিষ্যত প্ৰজন্মই যাতে তেওঁলোকৰ প্ৰয়োজন আৰু আকাংক্ষা পূৰণ কৰিব পাৰে। তাৰ ওপৰতো মনোনিৱেশ কৰে।'

- বিশ্ব পৰিৱেশ দিৱস ৫ জুন তাৰিখে পালন কৰা হয়।
- পৰিৱেশ সংৰক্ষণে প্ৰদূষণ নোহোৱাকৈ কৰা নবীকৰণ শক্তিৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়ে। পৰিৱেশ সংৰক্ষণে সকলো সম্পদৰ কেৱল বৰ্তমান প্ৰজন্মৰ ব্যৱহাৰৰ ওপৰতেই গুৰুত্ব নিদিয়ে ই ভৱিষ্যত প্ৰজন্মৰ উন্নয়নৰ ওপৰতো সমানে গুৰুত্ব দিয়ে।
- পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ মূল উদ্দেশ্য হ'ল— প্ৰয়োজনীয় পৰিবেশতন্ত্ৰ আৰু জীৱন-নিৰ্বাহৰ অনুকূল বাতাবৰণ বজায় ৰখা, জৈৱ বৈচিত্ৰতা বজায় ৰখা আৰু বহনক্ষম উন্নয়ন নিশ্চিত কৰা।
- মূলতঃ দুই প্ৰকাৰৰ সংৰক্ষণ হ'ল— আন্তঃস্থানিক সংৰক্ষণ আৰু বহিঃ স্থানিক সংৰক্ষণ।
- আন্তঃস্থানিক পৰিৱেশ সংৰক্ষণ বুলিলে কোনো বংশানুক্ৰমিক সম্পদৰ উৎপত্তি স্থলতে প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশ অথবা কৃত্ৰিমভাৱে প্ৰস্তুত কৰা পৰিৱেশৰ দ্বাৰা সংৰক্ষণ কৰা বুজায়।
- বহিঃস্থানিক সংৰক্ষণ হ'ল বাসস্থানৰ বাহিৰত পৃথক পৰিবেশত কৰা সংৰক্ষণ। চিৰিয়াখানা, উদ্ভিদ উদ্যান, সাংস্কৃতিক সংগ্ৰাহালয় আদিত অবিৰতভাৱে সংৰজ্ঞাৰ ব্যৱস্থা কৰাটো বহিঃস্থানিক সংৰক্ষণৰ অন্যতক উদাহৰণ।
- ১৯৭১ চনৰ ৫ জুন তাৰিখে ছুইডেনৰ ৰাজধানী ষ্টকহ'মত পৰিৱেশ সংৰক্ষণ সম্পৰ্কে প্ৰথম আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় সন্মিলন অনুষ্ঠিত হয়।
- পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষা সম্পৰ্কে থকা বিভিন্ন আইনী ব্যৱস্থাসমূহ যেনে— পৰিৱেশ নীতি আৰু পৰিকল্পনা সম্পৰ্কীয় ৰাষ্ট্ৰীয় পৰিষদ, ১৯৭২; জল সংৰক্ষণ আৰু প্ৰদূষণ নিয়ন্ত্ৰণ আইন, ১৯৭৪; বায়ু সংৰক্ষণ আৰু প্ৰদূষণ নিয়ন্ত্ৰণ আইন ১৯৮১; পৰিৱেশ আৰু বন সংৰক্ষণ মন্ত্ৰণালয়, ১৯৮৫; পৰিৱেশ, বন আৰু বন্যপ্ৰাণী সংৰক্ষণ বিভাগ, ১৯৮৫; পৰিৱেশ আইন, ১৯৮৬; পৌৰ নিগমৰ পেলনীয়া সামগ্ৰী ব্যৱস্থাপনা নীতি, ২০০০; শব্দ প্ৰদূষণ (বিধি আৰু নিয়ন্ত্ৰণ সংশোধন) নীতি, ২০০২; জৈৱ বৈচিত্ৰ্য সংৰক্ষণ আইন, ২০০২; ৰাষ্ট্ৰীয় পৰিৱেশ আদালত আইন, ২০১০; বৈদ্যুতিক পেলনীয়া সামগ্ৰী ব্যৱস্থাপনা আইন, ২০১১; সাগৰীয়া অঞ্চলৰ বাবে নিৰ্দেশনা, ২০১১।
- পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ বাবে বিভিন্ন ধৰণৰ সাংবিধানিক বিধানো আছে।
- ভাৰতীয় সংবিধানৰ ৪২ তম সংশোধনীৰ জৰিয়তে নিৰ্দেশনাত্মক নীতি আৰু মৌলিক অধিকাৰৰ ভিতৰত পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষাৰ বিষয়টি স্পষ্টভাৱে লিপিবদ্ধ কৰে।
- "বন" আৰু "বন্যপ্ৰাণী" এই বিষয় দুটি ৰাজ্যিক সূচীৰ পৰা সমৱৰ্তী সূচীলৈ হস্তান্তৰিত কৰা হয়।
- ভাৰতীয় সংবিধানত পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ বাবে থকা অনুচ্ছেদসমূহ যেনে— অনুচ্ছেদ— 48-A, অনুচ্ছেদ 51-A অনুচ্ছেদ ২৫৩ ইত্যাদি।
- মৌলিক অধিকাৰ আৰু পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ লগত জৰিত অধিকাৰসমূহ যেনে— স্বাস্থ্যসন্মত পৰিৱেশৰ অধিকাৰ (অনুচ্ছেদ ২১), জীৱিকাৰ অধিকাৰ (অনুচ্ছেদ ২১), সমতাৰ অধিকাৰ (অনুচ্ছেদ ১৪), বাণিজ্যৰ স্বাধীনতা {অনুচ্ছেদ ১৯(১)(g)}।

১১.৭ অধিক জানিবলৈ

১) Bhattacharya K, Bhattacharya R and Sharma S (2012): Environmental Education, Assam Book Depot.

২) Sharma P.D (1990): Ecology and Environment, Rastogi Publishers, Meerut.

৩) Sharma R. A(2010) : Environmental Education, R.Lall Book Depot

৪) Sigh S and Dubey A (1989): Environment Management, Allahabad University.

১১.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ৫ জুন।

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ প্ৰয়োজনীয়তা হ'ল—

- প্ৰয়োজনীয় পৰিৱেশতন্ত্ৰ আৰু জীৱন-নিৰ্বাহৰ অনুকূল বাতাবৰণ বজায় ৰখা।
- জৈৱ বৈচিত্ৰ্যতা বজায় ৰখা।
- বহনক্ষম উন্নয়ন নিশ্চিত কৰা।

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ আন্তঃস্থানিক পৰিৱেশ সংৰক্ষণ বুলিলে কোনো বংশানুক্ৰমিক সম্পদৰ উৎপত্তি স্থলতে প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশ অথবা কৃত্ৰিমভাৱে প্ৰস্তুত কৰা পৰিৱেশৰ দ্বাৰা সংৰক্ষণ কৰা বুজায়।

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ বায়ু সংৰক্ষণ আৰু প্ৰদূষণ নিয়ন্ত্ৰণ আইন, ১৯৮১ ভাৰতীয় সংবিধানৰ ২৫৩ অনুচ্ছেদৰ অধীনত প্ৰণয়ন কৰা হয়।

৫ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ জৈৱ বৈচিত্ৰ্য সংৰক্ষণ আইন, ২০০২ৰ মূল উদ্দেশ্য হ'ল— জৈৱিক সম্পদ আৰু ইয়াৰ লগত সংলগ্ন সম্পদৰ সংৰক্ষণ কৰা আৰু লগতে সম্পদৰ বহনক্ষম উন্নয়নৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া।

৬ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ভাৰতবৰ্ষত পানী সংৰক্ষণৰ বাবে থকা কেইখমান আইন হ'ল— জল সংৰক্ষণ আৰু প্ৰদূষণ নিয়ন্ত্ৰণ আইন, ১৯৭৪, জৈৱ বৈচিত্ৰ্য আইন, ২০০২।

৭ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ভাৰতবৰ্ষৰ চেন্নাইত।